

HRVATSKA IZMEĐU SREDNJOEUROPSKIH DINASTIJA 1437-1526

BORISLAV GRGIN

Autor analizira ulogu dinastija Habsburgovaca, Jagelovića i Hunjadijevaca u posljednjem stoljeću hrvatske srednjovjekovne povijesti. U središtu njegova interesa jest uloga hrvatskih zemalja u sklopu dinastičkih planova i međusobnih rivaliteta tih vladajućih kuća. Zaključuje se da su u njihovim dinastičkim politikama hrvatske zemlje imale uglavnom perifernu ulogu. Jedini stvarni interes dvorskih krugova za hrvatske zemlje vezan je, posebice u srednjovjekovnoj Hrvatskoj južnije od Kupe i Gvozdca, za njihovu ulogu u protuosmanskoj obrani. U marginalizaciji hrvatskih zemalja i nedostatku angažmana s tim u vezi najdalje su od analiziranih vladara otišli Jagelovići Vladislav II i Ludovik II.

Posljednje stoljeće hrvatske srednjovjekovne povijesti, prije Mohačke bitke 1526, obilježile su u dinastičkom smislu dvije vodeće srednjoeuropske vladarske kuće, Habsburgovci i Jagelovići. Njima valja pridodati i Hunjadijevce, dinastiju *in spe* domaćeg, ugarskog podrijetla, koja se sredinom i u drugoj polovici 15. stoljeća nastojala izboriti za mjesto među već etabliranim takmacima. U ovom radu nastojat će se analizirati ulogu onovremene Hrvatske u planovima, ambicijama i međusobnim rivalitetima navedenih triju dinastija te ocijeniti posljedice njihove vladavine za Hrvatsku.

Nakon smrti Žigmunda Luksemburgovca 1437, Habsburgovci su u osobi kralja Alberta po prvi puta došli u priliku preuzeti prijestolje srednjovjekovnog ugarsko-hrvatskog kraljevstva. Nakon njegove kratkotrajne vladavine do 1439, njegov sin Ladislav V, rođen nakon očeve smrti, formalno je obnašao kraljevsku čast od 1445. do

1457, ali je zahvaljujući unutarnjim prilikama u kraljevstvu i vlastitoj malodobnosti tek pred kraj života došao nakratko do mogućnosti dijelom i stvarno vladati. Za razliku od njihove, vlast trojice Jagelovića, kako Vladislava I Varnenčika (1440-1444), tako posebice u kontinuitetu Vladislava II (1490-1516) i Ludovika II (1516-1526) djeluje, barem na prvi pogled, kao razdoblje nešto snažnije kraljevske vlasti nego za habsburških vladara. Ocjena o snažnoj kraljevskoj vlasti posebice se u historiografiji pridavala vladavini kralja Matijaša Korvina (1458-1490), jedinog vladara iz kuće Hunjadijevaca tijekom promatranog razdoblja.

No da li takav dojam, s motrišta hrvatske povijesti, zaista odgovara stvarnosti? Činjenica jest da se od svih nabrojenih vladara Korvinova vlast u srednjovjekovnoj Hrvatskoj i Slavoniji te ostatku ugarsko-hrvatskog kraljevstva najsnažnije osjećala i da je od sve šestorice posvećivao najviše vremena i pozornosti hrvatskim prilikama. Ipak, navedene činjenice nužno je kontekstualizirati da bi ih se moglo preciznije vrednovati. Jačanje kraljevskog autoriteta u Hrvatskoj za Korvina bilo je dijelom općenitog procesa centralizacije i jačanja središnjih organa vlasti, pri čemu hrvatske zemlje nisu predstavljale izuzetak.¹ Njegovu nešto značajniju uključenost u hrvatske prilike, u usporedbi s ostalim navedenim vladarima, može se najvećim dijelom pripisati vanjskom čimbeniku, odnosno ugrozi od Osmanlija nakon pada Bosne 1463, kada su hrvatske zemlje postale prva crta obrane čitavoga kraljevstva. Stoga se i kraljeva uloga najvećim dijelom iscrpljivala u organizaciji i potpomaganju obrane, a mnogo je manje želio ili mogao intervenirati u unutarnje prilike i društveni razvoj hrvatskih zemalja. S obzirom na inače poznate odlike njegove vlasti, vjerojatno Matijaš za njih nije bio ozbiljnije zainteresiran u sklopu svoje dinastičke politike, jer bi se njegovom snažnijem i ozbiljnijem angažmanu malo tko tada mogao ozbiljnije suprotstaviti u redovima hrvatske društvene elite. Stoga je vjerojatnija pretpostavka da je Matijaš, slično ostaloj petorici spomenutih vladara, hrvatske zemlje doživljavao u osnovi kao periferiju unutar zemalja krune svetog Stjepana.

Ovakav odnos prema Hrvatskoj bio je zajednički svim analiziranim vladarima, posebice prema području južno od Kupe i Gvozda. No njihov stav nije potjecao iz puke nezainteresiranosti ili nebrige, već velikim dijelom iz objektivnih razloga koji su bitno umanjivali značaj Hrvatske u njihovoj politici. Naime, do kraja Žigmundove vlasti

1 O navedenim procesima postoji opsežna literatura. Na ovom se mjestu navodi izbor najznačajnijih djela. György Bónis, King Matthias the legislator, *The Hungarian Quarterly* 6, 1940, 699-710; Lajos Elekes, "Essai de centralisation de l'état hongrois dans la seconde moitié du XVe siècle" u: *Études historiques* 1, Budapest 1960, 437-467; isti, "Système diétal des Ordres et centralisation dans les états féodaux" u: *La Renaissance et la Réformation en Pologne et en Hongrie [1450-1650]*, Studia Historica Academiae Scientiarum Hungaricae 53, Budapest 1963, 331-395; János M. Bak, The Hungary of Matthias Corvinus: a state in "central Europe" on the threshold of modernity, *Bohemia* 31, 1990, 339-349; isti, "The Kingship of Matthias Corvinus: A Renaissance State?" u: Tibor Klaniczay-József Jankovics (ur.), *Matthias Corvinus and the Humanism in Central Europe*, Studia humanitatis 10, Budapest 1994, 37-47; Jörg K. Hoensch, *Matthias Corvinus: Diplomat, Feldherr und Mäzen*, Graz-Wien-Köln 1998; András Kubinyi, Stände und Staat in Ungarn in der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts, *Bohemia* 31, 1990, 312-325; isti, "Der königliche Hof als Intergationszentrum Ungarns von der Mitte des 15. bis zum ersten Drittel des 16. Jahrhunderts und sein Einfluss auf die städtische Entwicklung Ungarns" u: Evamaria Engel (ur.), *Metropolen im Wandel. Zentralität in Ostmitteleuropa an der Wende vom Mittelalter zur Neuzeit*, Berlin 1995, 145-162; isti, *Matthias Corvinus. Die Regierung eines Königreichs in Ostmitteleuropa 1458-1490*, Herne 1999.

Hrvatska je najvećim dijelom izgubila Dalmaciju, gospodarski, prometno i strateški najvažniji dio svoje obale na koju je čvrsto zakoračila Venecija, čime je izgubljena mogućnost da budimski vladari na našim obalama steknu značajna uporišta za vođenje vlastitih dinastičkih politika. Navedenim promjenama je i strateško značenje ostatka hrvatskih zemalja za dvor bitno i trajno umanjeno. Slavonija, a posebice srednjovjekovna Hrvatska, to jest ono što je budimskim vladarima nakon Žigmunda preostalo na našem ozemlju, bile su u gospodarskom i demografskom smislu nedovoljno jake da bi mogle značajnije sudjelovati u strukturi prihoda krune te u davanju ljudstva za srednjoeuropske ratove. Nakon dolaska Osmanlija na njihove granice, Hrvatska i Slavonija postale su vojno zanimljivije vlastima, kao prva crta obrane kraljevstva s juga. Vojnička uloga hrvatskih zemalja u obrani od Osmanlija je iz godine u godinu, od 1463. do 1526, sve više postajala jedino što je u vezi s tim dijelovima kraljevstva zanimalo budimske vladare. Pri tome valja voditi računa da su Slavonija i Hrvatska stalno predstavljale sve veći trošak za središnju blagajnu. Prihodi koje je dvor dobijao primjerice iz srednjovjekovne Hrvatske, posebice nakon krbavske bitke 1493, bili su ravni nuli jer su, uz dopuštenje dvora, trošeni na licu mjesta od strane samih hrvatskih banova i velikaša za obranu od Osmanlija. Dapače, obrana južnih granica činila je i nemalu stavku rashoda središnje blagajne, s obzirom da ni lokalne postrojbe, uz sva ustupljena im prava i prihode, nisu bile u stanju bez pomoći središnje vlasti u ljudstvu i novcu same obraniti povjerena im područja.²

Na spomenutim primjerima utjecaja Venecije i Osmanlija već se moglo zapaziti da su jedini stvarni interes analizirani budimski vladari pokazivali na hrvatskom prostoru za očuvanje postojećeg stanja, to jest teritorijalnog integriteta ugarsko-hrvatskog kraljevstva. Već pred kraj vladavine Matijaša Korvina, a posebice kasnije za Jagelovića, sve će se više kao moguća prijetnja teritorijalnom integritetu hrvatskih zemalja profilirati i treći susjed, Njemačko Carstvo, s ambicijama careva da sami ili putem svojih namjesnika preuzmu zapovjedništvo nad cjelokupnom protuosmanskom obranom u ovom dijelu Europe te pretvore hrvatske zemlje u svojevrsnu tampon-zonu, odnosno organizirano vojnoobrambeno područje prema Osmanlijama. Već od ranije na carskom prijestolju, Habsburgovci su do ugarske i hrvatske krune

² O vojnoobrambenoj organizaciji na jugu kraljevstva i o s tim povezanim financijskim pitanjima vidi: Ferenc Dory-György Bónis-Geza Erszegi-Zsuzsanna Teke (ur.), *Decreta regni Hungariae 1458-1490, Publicationes archivi nationalis hungarici II – Fontes* 19, Budapest 1989, 85, 93, 128-129, 129-130, 166-167, 184-185 196, 209, 213-218; János M. Bak-Leslie S. Domonkos-Paul B. Harvey-Kathleen E. Garay (ur.), *The Laws of the medieval kingdom of Hungary [Decreta regni mediaevalis Hungariae]*, ser. 1, vol. 3, Los Angeles 1996, 2, 5, 25, 29-31, 80, 96, 98-100; Josip Adamček-Ivan Kampuš, *Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj u XV i XVI stoljeću*, Zagreb 1976, VIII, XVI-XVIII, 1-3, 109; Ferenc Szakály, Phases of Turco-Hungarian Warfare before the Battle of Mohács, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae* 33, 1979, 65-111; isti, "The Hungarian-Croatian Border Defense System and its Collapse" u: János M. Bak-Béla K. Kiraly (ur.), *From Hunyadi to Rákóczi. War and Society in Late Medieval and Early Modern Hungary*, New York 1982, 141-158; Gyula Rázsó, Die Türkenpolitik Matthias' Corvinus, *Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae* 32, 1986, 7-14; Josip Adamček, *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV do kraja XVII stoljeća*, Zagreb 1980, 54, 158; Ivan Kampuš, Das Öffentliche Finanzsystem in Kroatien vom 12. bis zum Ende des 16. Jahrhunderts, *Burgenländische Heimatblätter* 45, 1983, n. 3, 109, 114, n. 4, 150-154; András Kubinyi, *Matthias Corvinus*, 52-65, 162-171, 188-201; Borislav Grgin, *Počeci rasapa. Kralj Matijaš Korvin i srednjovjekovna Hrvatska*, Zagreb 2002, 171-186, 207-210.

po prvi puta došli 1437, nakon Žigmundove smrti, u osobi kralja Alberta. No njegova kratkotrajna vladavina mnogo je manje izravnih, a znatno više dugoročnih posljedica ostavila na čitavo kraljevstvo, tako i na Hrvatsku. Za kratke vladavine Albert je bio prisiljen dati brojne ustupke kraljevskom vijeću, vodećim barunima i prelatima kraljevstva, čime je političko težište u državi s kralja i dvora pomaknuto na plemstvo. Središnja vlast bitno je oslabila, a učinci Žigmundovih centralizatorskih mjera i reformi u najvećem su dijelu poništeni. Zemljišni posjedi koji su pripadali kraljevskoj domeni gotovo su u potpunosti razdijeljeni, čime je kraljevska vlast izgubila najvažniju polugu utjecaja na zbivanja i procese u društvu.³

Malodobni Ladislav V tek je tijekom posljednjih nekoliko godina vladavine postupno, uz pomoć nekolicine savjetnika iz redova protivnika dotadašnjeg gubernatora Janka Hunjadija, pokušao preuzeti stvarnu vlast u kraljevstvu. Tek nakon Jankove smrti 1456. to mu je zakratko i djelomice uspjelo, kada se nemilosrdno obračunao s Hunjadijevim sinovima nakon ubojstva Ulrika Celjskog kod Beograda. No već 1457. Ladislav V je umro, ne napunivši niti 18 godina. U posljednjoj godini vladavine uspio je vratiti i dio kraljevskih prihoda te utvrda, poput Budima, Trnave i Diósgyóra, upravo iz ruku Janka Hunjadija.⁴

Slabe i kratkotrajne vladavine dvojice mladih Habsburgovaca imale su za Hrvatsku male ili nikakve neposredne posljedice, ali su za čitavo ugarsko-hrvatsko kraljevstvo bile od odlučujućeg značaja u budućnosti. Naime, Habsburgovci su od tada, temeljem spomenute dvojice vladara, mogli i dalje polagati pravo na ugarsku i hrvatsku krunu. Osim toga, u vrijeme smrti Ladislava V i sama kruna svetog Stjepana, vrhovni simbol ugarskog suvereniteta i državnosti, bila je u rukama cara Fridrika III. Sve navedeno caru je dalo snažno oružje uplitanja u unutarnje poslove ugarsko-hrvatskog kraljevstva za Matijaševe vladavine. Stoga su ugovorom u Bečkom Novom Mjestu 1463. Habsburgovci priznati za jedine legitimne Korvinove nasljednike, ako bi ovaj umro bez zakonitih sinova.⁵ Iako je u prvo vrijeme navedeno pravo izgledalo kao papirnatost, s obzirom na mladost Matijaševu i starost carevu, pokazat će se presudnim temeljem buduće dugotrajne vlasti Habsburgovaca nakon 1527. No odnosi dvojice vladara i kasnije su bili daleko od idiličnih, da bi konačno zapali u duboku krizu izbijanjem velikog, otvorenog rata, u kojem je carska strana privremeno pretrpjela težak poraz 1485. Rat i Matijaševa pobjeda bili su najbolja potvrda etabliranosti kuće Hunjadijevaca kao novog čimbenika u odnosima moći u srednjoeuropskom prostoru. Neki stariji autori išli su tako daleko da su u Korvinovu ratovanju vidjeli i njegove ambicije za carskom krunom, što se ne može u potpunosti isključiti, ali je manje vjerojatno.⁶ Kralju je, izgleda, bio prvenstveni cilj nametnuti

3 Pál Engel, *The Realm of St Stephen. A History of Medieval Hungary, 895-1526*, London-New York 2001, 278-280.

4 N. dj., 280-297.

5 Ugovor u Bečkom Novom Mjestu objavio je Karl Nehring, *Matthias Corvinus, Kaiser Friedrich III und das Reich. Zum hunyadisch-habsburgischen Gegensatz in Donauraum*, München 1975, 202-217.

6 Takav stav zastupaju, primjerice, Wilhelm Fraknoi, *Matthias Corvinus, König von Ungarn 1458-1490*, Freiburg im Breisgau 1891, passim, te na njegovu tragu Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata 4*, Zagreb 1980³, passim, a za njim i većina hrvatskih autora.

B. GRGIN, HRVATSKA IZMEĐU SREDNJOEUROPSKIH DINASTIJA 1437-1526

izvanbračnog sina Ivaniša za nasljednika krune svetog Stjepana. Da bi u tome uspio, Korvin je sina pretvorio u najvećeg zemljoposjednika ugarsko-hrvatskog kraljevstva, poglavito putem dodjeljivanja teritorijalnih stečevina iz rata s Carstvom.⁷ Takvom politikom Korvin je izravno prekršio odredbe ugovora iz Bečkog Novog Mjesta. No nakon Matijaševe smrti 1490. Ivaniš ipak nije izabran za kralja, ali to nije uspjelo ni Habsburgovcu Maksimilijanu. No kako su s Ivanišem 1503. izumrli i Hunjadijevci, Habsburgovci su ostali jedini takmaci Jagelovićima za krunu svetog Stjepana, do koje su nakon Mohača konačno i došli.

Tijekom rata između Matijaša i Fridrika Hrvatska i Slavonija bile su i same pozornice ratnih zbivanja, a služile su dijelom i kao izvor ljudstva za rat. Već od ranije car Fridrik III pokušavao je naći oslonac među dijelom hrvatskih pograničnih velikaša. Ovakva careva politika i inače je postala karakteristična za Habsburgovce od sedamdesetih godina 15. stoljeća nadalje. Do tada Habsburgovci su bili zainteresirani za budimsko prijestolje, ali ne i za promjenu teritorijalno-političkih granica i unutarnjeg ustrojstva kraljevstva svetog Stjepana, bilo u cjelini ili nekim njegovim dijelovima. Od vremena zaoštavanja s Korvinom i kasnijeg međusobnog rata, te posebice zbog sve intenzivnijih provala Osmanlija na područje Carstva nakon 1463. upravo preko Hrvatske, carski krugovi počeli su razmatrati mogućnost da izravnoj vlasti Carstva podvrgnu dio prostora s druge strane granice, u srednjovjekovnoj Hrvatskoj. Prema svemu sudeći, bili su na to spremni i neovisno o tome što se događalo s ostatkom ugarsko-hrvatskog kraljevstva, samo da bi se učinkovitije obranile granice Carstva. Ovakva politika Habsburgovaca, koja je u 16. stoljeću konačno dovela do uspostave sustava Vojne krajine, posebice je bila naglašena od kraja 15. stoljeća, nakon krbavske bitke kada je, uz Veneciju i papinstvo, Carstvo ostalo jednim od posljednjih čvrstih oslonaca Hrvatskoj i Hrvatima u borbi za opstanak pred osvajačima s istoka, dok je kraljevska vlast Jagelovića u Budimu u svezi s tim u potpunosti zakazala.⁸

Od svih navedenih srednjoeuropskih dinastija Jagelovići su bili podrijetlom, ali i dinastičkim i političkim interesima, najudaljeniji od životnih pitanja kasnosrednjovjekovne Hrvatske. Južnim i jugoistočnim granicama ugarsko-hrvatskog kraljevstva najviše se bavio Vladislav I koji je i skončao u pohodu pod egidom križarskog rata protiv Osmanlija kod Varne 1444.⁹ U to vrijeme Hrvatska i Slavonija još nisu bile neposredno ugrožene od osvajača. Nasuprot njemu, Vladislav II i Ludovik II, iako je stanje na jugu bilo neusporedivo teže, nisu mogli ni pomišljati na sličan pothvat iz dva razloga. Kao prvo, dvojica vladara nisu imali posjede na području ugarsko-hrvatskog kraljevstva i bili su u pravom smislu riječi strani vladari bez stvarne moći i odane vojne sile. Drugo, bili su poglavito usmjereni na srednjoeuropski prostor.

7 Ferdo Šišić, Rukovet spomenika o hercegu Ivanišu Korvinu i o borbama s Turcima (1473-1496), *Starine Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 37-38, 1934-1937, 270-271.

8 Fraknoi, *Matthias Corvinus*, 149-152; Klaić, *Povijest Hrvata*, 32-33, 129, 171, 173, 177; Nehring, *Matthias Corvinus, Kaiser Friedrich III und das Reich*, 28, 73, 93-94, 111, 114, 127-131, 137-139; Fabio Cusin, *Il confine orientale d' Italia nella politica europea del XIV e XV secolo*, Trieste 1977², 349-355, 358-417, 419-432, 434-459, 464-493; Grgin, *Počeci rasapa*, 152-159.

9 O bici kod Varne vidi Engel, *The Realm of St Stephen*, 285-288.

Vladislav II bio je, primjerice, čitavo vrijeme vladavine i češki kralj, a s te dužnosti je i preuzeo krunu svetog Stjepana. U takvim prilikama marginalizacija Hrvatske unutar kraljevstva se tijekom razdoblja Jagelovića produbila, ali isto tako je i uloga dvora te vladajuće dinastije u samoj Hrvatskoj postajala iz godine u godinu sve manja i nevažnija. Na djelu je bio proces uzajamnog udaljavanja te traženja novih rješenja i prioriteta za budućnost. Sve navedeno samo je ubrzalo eroziju moći i ugleda Jagelovića u Hrvatskoj i pridonijelo sve većoj popularnosti Habsburgovaca među domaćom društvenom elitom, s obzirom da su Habsburgovci, zbog vlastitih državnih interesa i neposrednije ugroženosti svojih matičnih zemalja u usporedbi s Jagelovićima, bili daleko zainteresiraniji za stanje na južnim granicama u vezi s protuosmanskom obranom. Još više od oslonca na Habsburgovce među hrvatskim velikašima ojačale su veze s Mlecima, s obzirom da su uz papinstvo Mlečani davali najveću konkretnu pomoć za obranu od Osmanlija. Lojalnost Veneciji išla je do te mjere da je, primjerice, Bernardin Frankapan tijekom rata Cambraiske lige, kada se potican dijelom ugarskih velikaša i prelata Vladislav II bavio mišlju o napadu na Dalmaciju preko Hrvatske, uvjeravao mletačkog poslanika da će osobno, zajedno s njemu lojalnim hrvatskim velikašima, u začetku spriječiti bilo kakav sličan pokušaj kralja i ugarske vojske.¹⁰

Navedeno stanje izražavalo se i u konkretnoj pomoći koju su od središnje vlasti hrvatske zemlje dobijale za obranu. Već u Korvinovo vrijeme prikupljena sredstva od poreza i drugih davanja gotovo su u potpunosti korištena na licu mjesta za obranu. No ni ona nisu bila dovoljna i takvo stanje samo se dodatno usložnilo za Jagelovića, posebice nakon krbavske bitke. Naime, za uspješnu obranu neophodna su bila sve veća sredstva i naponi središnjih vlasti. Koliko god su oni nedovoljni bili za Korvina, za Jagelovića ih je u stvarnosti još manje stizalo, upravo obrnuto razmjerno stvarnim potrebama.¹¹ Konačno su hrvatske zemlje bile praktički prepuštene same sebi u organizaciji obrane, što je dodatno poticalo stvaranje individualnih, lokalnoj situaciji prilagođenih, obrambenih strategija hrvatskoga plemstva i ostaloga stanovništva te sve jačem osloncu većine njih na Veneciju ili Carstvo, već bitno prije Mohača. Opća dezintegracija ugarsko-hrvatskog kraljevstva ne samo u teritorijalnom smislu, već i čitavog državnog i vojnog sustava, bila je iz godine u godinu od 1490. do 1526. sve vidljivija.¹² Da su Osmanlije bili vrlo važan čimbenik navedene dezintegracije izvan je svake dvojbe. No trebalo bi dodatno istražiti i koliko je model organizacije države

10 Šime Ljubić, *Commissiones et relationes Venetae I (1433-1527)*, Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium 6, Zagrabiae 1876, 118-119.

11 András Kubinyi, "Historische Skizze Ungarns in der Jagiellonenzeit" u: *König und Volk im spätmittelalterlichen Ungarn*, Herne 1998, 343-346.

12 Engel, *The Realm of St Stephen*, 345-371; János M. Bak, "Delinquent lords and forsaken serfs: thoughts on war and society during the crisis of feudalism" u: Steven Bela Vardy-Agnes Huszar Vardy (ur.), *Society in Change: Studies in Honor of Béla K. Király*, New York 1983, 291-304; András Kubinyi, "The road to defeat: Hungarian politics and defense in the Jagiellonian period" u: János M. Bak-Béla K. Király (ur.), *From Hunyadi to Rákóczi. War and Society in Late Medieval and Early Modern Hungary*, New York 1982, 159-178; Szakály, *The Hungarian-Croatian Border Defense System and its Collapse*, 150-158.

B. GRGIN, HRVATSKA IZMEĐU SREDNJOEUROPSKIH DINASTIJA 1437-1526

i društva kasnosrednjovjekovnog ugarsko-hrvatskog kraljevstva uopće bio sposoban za daljnju samoreprodukciju, čak i u slučaju kada bi osmanski čimbenik u potpunosti izostao.

Može se zaključiti ocjenom da su u dinastičkim politikama vodećih srednjoeuropskih dinastija, Jagelovića, Habsburgovaca i Hunjadijevaca, u razdoblju od 1437. do 1526. hrvatske zemlje imale uglavnom perifernu ulogu, znatnim dijelom zbog konačnog gubitka Dalmacije u korist Venecije, čime je onemogućena ikakva koherentna politika budimskih vladara u jadranskom bazenu. Jedini stvarni interes dvorskih krugova za hrvatske zemlje bio je vezan, posebice kada je riječ o srednjovjekovnoj Hrvatskoj južnije od Kupe i Gvozda, za njihovu ulogu u obrani kraljevstva od Osmanlija. U marginalizaciji hrvatskih zemalja i nedostatku angažmana u vezi s njima najdalje su otišli Jagelovići Vladislav II i Ludovik II, upravo u vrijeme kada je odlučujuća mobilizacija svih raspoloživih sredstava kraljevstva bila nužna i kada je osmansko teritorijalno širenje dobijalo novi zamah. Objektivne okolnosti, poput teške financijske iscrpljenosti kraljevstva vladavinom Matijaša Korvina te slabog položaja Vladislava i Ludovika unutar vodećeg društvenog sloja kraljevstva, u velikoj mjeri su utjecale na takvu njihovu politiku. No fokusiranost Jagelovića kao dinastije poglavito na srednjoeuropsko područje ne bi trebalo zanemariti u ocjeni uzroka i razloga takvog njihovog stava prema hrvatskim zemljama. Unatoč svim ograničenjima, mogli su se vjerojatno i više angažirati na južnim granicama da ih njihovi politički interesi nisu vukli drugdje. Matijaš Korvin mogao je zasigurno učiniti i više od dvojice Jagelovića jer mu je država bila u mnogo boljem stanju, ali je i njemu od sredine šezdesetih godina 15. stoljeća srednjoeuropska dinastička politika postala apsolutni prioritet. No barem je do toga vremena uspio ustrojiti i učvrstiti za Žigmunda započeti obrambeni sustav na južnim granicama ugarsko-hrvatskog kraljevstva, od kojeg su i hrvatske zemlje imale veliku i neposrednu korist. Od Jagelovića su znatno više interesa za hrvatske zemlje pokazivali Habsburgovci koji su još za vlasti Vladislava i Ludovika stvarali preduvjete za odluku sabora u Cetingu gradu 1527, štiteći ponajprije vlastite matične zemlje hrvatskim područjem kao svojevrsnom tampon-zonom. Stoga se i cetinski izbor novog državnopravnog okvira nametnuo Hrvatima sam po sebi kao jedino logično, dugoročno održivo i za Hrvatsku isplativo rješenje, ako se željelo izbjeći potpuni slom dotadašnjeg društvenog i državnopravnog okvira te uspostavu osmanskog sustava na čitavom prostoru srednjovjekovne Hrvatske i Slavonije.

CROATIA BETWEEN THE CENTRAL EUROPEAN DYNASTIES 1437-1526

Summary

In this paper the author tried to analyze the role the dynasties of Habsburg, Jagiełło and Hunyadi played during the last century of Croatian medieval history. Of particular interest was the role the Croatian lands had in the dynastic plans and mutual rivalries of the above-mentioned dynasties.

One might conclude that Croatia played only a peripheral role in the dynastic plans of the leading Central European dynasties at the end of the Middle Ages. It was largely due to the Venetian conquest of Dalmatia which prevented the Buda rulers to have any significant role in the Adriatic area. The only real interest of the court circles in Croatian lands, particularly medieval Croatia, was connected with their role in the defense of the kingdom against the Ottomans. The least interested in Croatia were the Jagiełło rulers Władysław II and Louis II (1490-1526), exactly during the period when the Ottoman advance took place. Despite the financial crisis of the kingdom at that time and the rulers' weak internal position in the kingdom (being foreigners without significant landholdings), one should not neglect their main interest in the East Central Europe, similarly to their predecessor Matthias Corvinus (1458-1490). Although Corvinus had much bigger financial resources and stronger internal position, from 1460's onwards his policy was also mainly directed towards the same region. The Habsburg dynasty showed much greater interest in Croatian lands at that time, primarily because they wanted Croatia to become a buffer-zone towards the Ottomans, in order to secure their main possessions in Austrian lands. Therefore, the election of the Habsburgs as new rulers at the end of this period was the only logical and, in the long run, sustainable solution for Croats and Croatia.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Godina LVIII
Zagreb 2005.

UDK 93/99

ISSN 0351-2193

Historijski zbornik, god. LVIII, str. 1-244, Zagreb 2005.

Izdavač

Društvo za hrvatsku povjesnicu

Redakcijski odbor

Slaven Bertoša

Mirjana Gross

Tvrtko Jakovina

Ivan Kampuš

Franko Mirošević

Ivica Prlender

Tomislav Raukar

Petar Strčić

Glavni i odgovorni urednik

Ivica Prlender

Članci i rasprave iz časopisa Historijski zbornik su referirani u publikacijama:

ABC Clio

Historical Abstracts

America: History and Life

Adresa uredništva

Društvo za hrvatsku povjesnicu, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 10000 Zagreb, I. Lučića 3, Hrvatska

Časopis izlazi jednom godišnje.

Izdanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH

Grafička priprema i tisak:

Ibis-grafika, IV Ravnice 25, Zagreb